

- d) då en så stor del av klientelet ändå är vårdbehövande skulle man kunna skapa vårdenheter speciellt för detta klientel som förstadium till AVI, eller ge AVI ökade resurser.
- e) kräva ökade resurser för rehabilitering av beteendemässiga handikapp av vårdkaraktär inom social-, kriminal- och sjukvård.
- f) skapa rehabiliteringscentraler fristående från sjukhus, gemensamt drivna av AMS-Socialstyrelsen.
- g) ytterligare direkt ökat samarbete med industrihälsovård. Ambulatorisk arbetsvård på arbetsplatsen som hjälper företagen på ett tidigt stadium redan när arbetaren börjar svikta. Detta fordrar ökad utåtvänd aktivitet riktad såväl mot socialvården, kriminalvården som direktplacering och direktbesök på arbetsplatsen och att arbetsvårdstjänstemannen arbetar ute på fältet.
- h) analys av orsaken till nedsättningen av arbetsförmågan hos de fall som arbetsvården inte kunnat klara av bör göras. En sådan analys kan dock inte utföras annat än genom ett rätt kvalificerat undersökningsteam. Bland annat skulle en sådan undersökning kunna visa om det är samma klientel som roterar och i så fall hur stor belastning detta kan utgöra för arbetsvårdstjänstemännen.

Förkortningar:

AVI — arbetsvårdsinstitut, d. v. s. institut för arbetsprövning/arbetsträning.

AVY — arbetsförmedling — arbetsvård — yrkesvägledning.

LAN — länsarbetsnämnd.

Red: Lars Svenning

Brottskommissionen igen

Styrelsen för Föreningen Sveriges socialchefer har enhälligt antagit remissvar på propositionen om åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen. Bakom remissvaret står samtliga de organisationer som också stödde uppropet mot brottskommissionens förslag. Delar av remissvaret skall i det följande återges.

Handläggningen

Man ifrågasätter den brådska med vilken ärendet handlagts. Frågan bedöms så komplicerad och känslig att snabba lösningar bör undvikas. De åtgärder som behövs måste planeras i ett långsiktigt helhetsperspektiv. Man pekar också på riskerna av att de föreslagna åtgärderna kan leda till en förändrad praxis inom polisverksamhet och kommunal socialvård. Så har exempelvis redan kortvariga omhändertaganden med stöd av polisinstruktionen stramats åt som en effekt av kommissionens förslag. En annan risk man pekar på är att förslaget kan bli första steget i en kedjeprocess av likartade åtgärder och att uppmärksamheten och resurserna därigenom dras ifrån de mera sammansatta grundproblemen.

Brist på social kunskap

Organisationerna anser det anmärkningsvärt att ingen ledamot eller expert som representerar social sakkunskap på fältet har ingått i kommissionen.

Då utredningen tillkommit på mindre än tre månader och utan medverkan av social expertis har det framstått som självklart för undertecknade organisationer (FSS, SSF, Verdandi, Länkarna, RFHL, RFMT, KRUM och RSMH) att en relativt lång remisstid skulle förekomma för att i någon mån komplettera det ofullständiga förslaget. Så har dock inte skett. Inte heller har förslaget remitterats till lagrådet trots att det innebär att regler för frihetsberövanden nu föreslås upphöjda till lag.

Organisationerna anser det djupt olyckligt om det här tillvä-

gagångssättet kommer att upprepas, vilket man emellertid utgår ifrån inte kommer att hända.

De konkreta förslagen

När det gäller de konkreta förslagen vill organisationerna först uttala sin tillfredsställelse över de förslag som framlagts i syfte att *hindra eller försvåra rånangrepp mot banker och andra penninginrättningar*. Också det förslag om *tillstånd av polismyndighet för genomförande av pornografisk föreställning* som framlägs hälsas med tillfredsställelse. Det rör sig här om renodlade preventiva åtgärder, som inte innebär ingrepp i enskilda människors integritet och som därför självklart bör genomföras.

Kommissionens och propositionens förslag om att *förstärka polisväsendet* med ett stort antal tjänster kan i och för sig vara motiverat. Men sådana förstärkningar kan självklart kopplas till krav på förändringar inom andra verksamhetsområden. Man har djup förståelse för att polisens arbetsbelastning kan motivera personalökningar, liksom i och för sig också andra tjänstemannakategoriernas arbetsbelastning kan göra. Man erinrar om att denna högst avsevärda förstärkning av polisväsendet kommer att genomföras samtidigt som en hård skatteöverenskommelse drabbar den kommunala socialvården och samtidigt som vissa typer av sociala problem, tex behov av ekonomisk hjälp, kraftigt ökar. I många kommuner omöjliggörs nu ett utvecklingsarbete som syftar till bärkraftiga alternativ för att behandla sociala avvikelser. Några sådana projekt kommer i det följande att skissartat redovisas. Åtskilliga ansvariga kommunalpolitiker skulle sannolikt föredra att i första hand använda kommunala medel för att bygga ut hållbara förebyggande och behandlande resurser.

Anslagsfrågan

När det gäller de anslag som föreslås till *social verksamhet* vill organisationerna slå fast att medlen är för begränsade även om de i viss utsträckning koncentrerats till den viktiga narkotikasektorn, som föreslås få 4,3 milj kr. I årets statsverksproposition föreslås en ökad satsning på narkotikafrågan också med ca 4 miljoner kr. Till sammans är det på denna sektor frågan om en högst blygsam social satsning som dock — inte minst i brottskommissionens betänkande — anses vara ett allvarligt samhällsproblem. Det finns idag positiva erfarenheter tex av olika former av behandlingskollektiv för narkotikamissbrukare. Såväl landsting som kommuner har emellertid stora problem med att i den nuvarande kommunalekonomiska situationen finansiera sådan ny verksamhet, som ibland har karaktär av metodutveckling. Mot bakgrund av att enligt förslaget inte mindre än 90 miljoner kr skall anvisas enbart för nästa budgetår till lönekostnader för förstärkningar av polisverksamheten vill man föreslå att en statlig lånefond inrättas för finansiering av behandlingsinstitutioner och liknande resurser inom narkomanvårdsområdet. I 1972 års narkotikaproposition anslogs medel till startandet av ett forskningsprogram i narkotikafrågan i syfte att erhålla ett bättre underlag för bedömning och behandling. Detta program har nu kommit igång, men särskilda medel för projektets fortsättning anvisas varken i statsverkspropositionen eller i den nu aktuella brottspropositionen. Det anslag på 2 miljoner kr för social försöksverksamhet som socialdepartementet förfogar över svarar inte mot behovet och kan knappast tas i anspråk för nämnda forskningsverksamhet.

Brottskommissionen biträder uppfattningen att enbart polisiära

åtgärder inte ger någon bestående lösning av de aktuella problemen och anför bl a: "Om inte andra åtgärder samtidigt vidtages skjuter man i regel endast problemet framför sig".

Organisationerna finner det mot den bakgrunden anmärkningsvärt att tex en väsentlig höjning av socialdepartementets ovannämnda anslag inte föreslås varken av kommittén eller i propositionen.

Alternativ

På olika sätt bör nu centrala satsningar ske på utveckling av sådana metoder inom socialt arbete vilka visat sig effektiva och som verkligen angriper grundproblemen bakom sociala avvikelser, men som av bl a ekonomiska skäl är svåra att utveckla för tex primärkommuner eller landsting. Att detta skall ske i samarbete och samverkan med bl a polisen är för organisationerna en självklarhet. Exempel:

I Tensta — Rinkeby och Skärholmen — Vårberg i Stockholm, pågår integrerade fritidsprojekt i regi av bl a barnavårdsnämnden i Stockholm. Avsikten är bl a att på lokalplanet samordna samhällsinsatser och bidra till att förstärka den informella sociala kontrollen. Att den minskat i våra anonyma förorter ses som en av orsakerna till sociala avvikelser. Projektet, liksom andra liknande projekt bl a i Jordbro, har redan gett positiva resultat som är dokumenterade. De kan komma att bli alternativ till lösningar som ensidigt bygger på expansion av samhälleliga tjänster.

På Krukmakargat i Stockholm pågår sedan några år tillbaka försöksverksamhet med ett behandlingshem för socialt förkomna män med övervägande alkoholproblem. Behandlingsmetodiken är miljöterapeutisk — demokratisk och erfarenheterna positiva. Viss utvärdering har redan skett. I Örebro finns sedan några år tillbaka ett "fritidshem" för vuxna, centralt beläget och tillgängligt också för dem som ibland benämns som ordningsstörande. Också här är erfarenheterna över-

vägande positiva. Vidare har Malmö bla startat ett modernt hotell med hög standard i samma syfte. Dessa typer av verksamhet förekommer dock endast hittills på några få håll och kostnaderna är betydande. Behovet av sådana insatser finns framförallt i storstadsregioner, dys i regioner som avses med brottskommissionens förslag. Grundtanken för verksamheten är enkel; att skapa attraktiva alternativ till beteende och situationer som eljest bla måste mötas med repressiva åtgärder. Det visar sig naturligt nog att verksamheterna utnyttjas om de utformas så att de fyller verkliga behov.

Bla Stockholms nykterhetsnämnd, Malmö socialförvaltning och de olika patientorganisationerna har var för sig nu erfarenheter av öppna terapeutiska institutioner vars verksamhet bygger på gruppbehandling och frivillighet. De sk patientorganisationernas ideologi bygger för övrigt på en liknande grundsyn. Inom socialvården frapperas man nu av de positiva erfarenheter som erhålls vid sådana projekt. Men man har på de flesta håll ytterligt begränsade resurser att bygga ut dem, delvis beroende på att statsbidragsgivningen i princip är knuten till traditionella behandlingsformer. Patientorganisationerna saknar nästan helt ekonomiska förutsättningar för att starta och driva sådan verksamhet. Här finns således utrymme för kraftfulla statliga insatser.

Ett exempel på ett ytterligt konkret förebyggande projekt med effekter redan på relativt kort sikt är inrättandet av bygglekplatser för barn. Den "ordningsförebyggande" effekten av en sådan lekplats skulle utan tvekan kunna jämföras med minst effekten av en nyinrättad polistjänst med fotpatrullering.

Uppräkningen av alternativa lösningar skulle kunna fortsätta, säger man, men de gör endast anspråk på att vara en exemplifiering. Problemen löses dock inte utan att också kraftfulla övergripande insatser sker för att minska ungdomsarbetslösheten och för att generellt förstärka den förebyggande socialvårdens effekter.

Polis — socialvård

Beträffande frågan om *samverkan mellan polis och socialvård* liksom samverkan med andra organ vill organisationerna allmänt anföra att de betraktar sådan samverkan som oundgängligen nödvändig. I pressdebatten kring uppropet har förekommit påståenden om att socialarbetarna avvisar samarbete med polisen. Detta är en allvarlig missuppfattning. Problemet är istället hur en positiv och nödvändig samverkan skall utformas i olika situationer och på olika nivåer. Det är alldeles självklart att socialarbetare och poliser har olika yrkesroller och funktioner i samhället, en funktionsfördelning som det är angeläget att slå vakt om. För patientorganisationerna är det vidare självklart att man som hjälpsökande skall kunna vända sig helt öppet till en socialarbetare utan att riskera att de uppgifter man lämnar vidarebefordras till polisen. Utvecklingen under senare år har lyckligtvis gått i denna riktning och får inte äventyras.

Brottskommissionen anger att det finns två delvis olika former av samverkan, dels den mer övergripande och planerade verksamheten, dels de vardagliga yrkeskontaktarna.

När det gäller den första formen finns på många håll det sk BSP-organet (barnavård-skola-polis) inrättat enligt ett kungligt cirkulär 1970:53. Samarbete enligt denna och liknande modeller har långt innan dess mer eller mindre formellt förekommit i många kommuner. Erfarenheterna härav är för socialvårdens del mycket positiva och formerna för denna typ av samarbete håller på att vidareutvecklas ytterligare.

Vad avser vardagskontaktarna mellan polis och socialvård på fältet kritiserar brottskommissionen Svenska Kommunförbundet för att det inte diskuterat denna

fråga. Kommissionen pekar på vikten av "de kontakter och det ömsesidiga förtroende som kan skapas inom ramen för ett närmare samarbete på fältet".

Det framkommer emellertid inte mer än antydningssvis hur kommissionen vill att detta samarbete skall gå till. Kommissionen anför bla: "Eftersom polisen i sin uppsökande verksamhet ofta kommer i kontakt med personer som är i behov av social omvårdnad, finns skäl som talar för att en ökad samtjänstgöring skulle vara ett smidigt och ändamålsenligt sätt att lösa många av de problem det här är fråga om".

Hur samtjänstgöringen skall utformas behandlar emellertid inte kommissionen närmare. Man hänvisar till att barnavårdsnämnderna har lokaler vid en del större polisdistrikt och man pekar bla på förekomsten av viss sampatrullering för socialtjänstemän och spaningspolis. Kommissionen diskuterar inte förutsättningslöst de risker som en direkt gemensam fältverksamhet kan komma att utgöra, men polemiserar öppet mot de som kan tänkas ha en negativ ståndpunkt till sampatrullering och anför: "Med anledning av socialstyrelsens uttalande att ett samarbete inte får riskera den uppsökande verksamhens kontaktskapande och behandlingsaktiverande funktion vill kommissionen framhålla att det när det gäller att komma till rätta med narkotikamissbruket inte bara är fråga om att förbättra behandlingsarbetet utan också att förhindra missbrukets spridning genom effektiva polisiära insatser mot narkotikalangningen".

Kommissionen har genom sin oklara och ytliga behandling av dessa problem bidragit till att skapa missförstånd och risker för onödiga motsättningar. Regelbundna kontakter mellan polis och socialvård är enligt organisationerna högst önskvärda. Det är

vidare nödvändigt att socialvården ger social service till dem som polisen gripit. Sådan verksamhet förekommer också sedan länge i bästa samarbete. Polisen bör vidare ge upplysningar om generella problem och enskilda fall till socialvården när sociala åtgärder bedöms vara motiverade. Men socialvården bör som huvudregel inte ge upplysningar om enskilda fall — utan endast om generella problem — till polisen. Sampatrullering bör därför inte förekomma. Det är viktigt att gränsdragningen mellan yrkesrollerna beaktas vid de nya former av journalsamarbete för vilket statsbidrag föreslås utgå; om så inte blir fallet bör heller inte statsbidrag utgå. Man bedömer det vidare som viktigt att ytterligare andra former för samarbete med såväl polis som andra samhällsorgan utvecklas och utvärderas.

Tillfälligt omhändertagande
Den föreslagna lagen om *tillfälligt omhändertagande* anser organisationerna ytterst diskutabel. För närvarande förekommer omhändertaganden bl a med stöd av polisinstruktionen, vilket enbart det kan te sig anmärkningsvärt. Det är därför i och för sig rimligt att så allvarliga ingrepp mot medborgare som det här är frågan om sker med stöd av lag och att garantierna mot missbruk samtidigt stärks. Fråga uppkommer här först huruvida polisinstruktionens bestämmelser — som föreslås till lagen — innehållit tillräckliga sådana garantier. Detta förefaller tveksamt. Så har exempelvis polisen i Göteborg under 1972 använt polisinstruktionens § 17 till att omhänderta nästan dubbelt så många ungdomar under 20 år (1 885) än som förekommit i Stockholm, Malmö och nio andra städer tillsammans. Polischefen i Göteborg hänför flertalet av dessa ingripanden "till

särskilda narkotikaaktiviteter vid spaningssektionen". Samtliga av spaningspersonal omhändertagna personer har i dessa fall överlämnats till socialförvaltningen för vidare åtgärd. Det kan nämnas att socialtjänstemännen i Göteborg samarbetsgär med polisens narkotikarotet.

Enligt § 6 i den föreslagna lagen skall i vissa fall en social utredning göras för att man skall få veta om den omhändertagne har ett trängande hjälpbehov. Man frågar sig här om inte kombinationen av skydd för den allmänna ordningen (vilket är motivet för omhändertagandet) och hjälpbehovet kan komma att medföra komplikationer t ex när det gäller den omhändertagnes villighet att ta emot hjälp. Våra erfarenheter av socialt arbete talar entydigt för att denna målkonflikt är olycklig. Denna fråga liksom flertalet övriga frågor borde utredas mera ingående.

En tidsgräns för omhändertagandet har föreslagits till sex timmar, vilket kommissionen motiverar med hänvisning till rättegångsbalkens tidsfrist för skyldighet att kvarstanna för förhör. Kommissionen tycks i detta sammanhang inte ha beaktat den komplikation som Erik Sjöholm belyst i sin avhandling "Om politimakten och dess begränsningar", där han bl a anför: "Att lägga reglerna om de straffprocessuella frihetsberövandena till grund för bestämmandet av en viss maximitet för förevarande polisrättsliga institut torde eventuellt icke kunna anses motiverat, då dessa tjänar helt andra syften än kvarhållande enligt Pl." (a.a. sid. 293).

Det bör nämnas att rättssäkerheten i förslaget vidare föreslås tillgodosedd genom att polismannens förman i tjänsten prävar omhändertagandet. Enligt vår uppfattning borde åklagaren här kopplas in.

I den aktuella allmänna samhällsdebatten är bl a skyddet för individens frihet mot omhändertaganden en uppmärksammas fråga. Detta innebär att särskilt starka skäl för närvarande föreligger för remissgranskning av lagförslaget liksom för lagrådsremiss. Som socialpolitiska organisationer känner vi oro över att propositionen har framlagts på sätt som skett.

Man har i detta sammanhang anledning att fråga sig hur vak samma vi egentligen är i vårt land när det gäller medborgerliga rättigheter. Följande formulering i brottskommissionens förslag sanktionerar omhändertagandet på ytterligt lösa grunder: "Om man i sådant fall, på grund av miljö, sällskap eller andra förhållanden, har grundad anledning räkna med att det inte är fråga om något tillfälligt missbruk och att exempelvis en fortsatt ölförtäring sannolikt leder till ett direkt lagbrott, torde de samlade preventiva och humanitära synpunkterna kunna tillmätas en sådan avgörande betydelse att ett omhändertagande kan komma ifråga".

Mot bakgrund av anförda skäl föreslår organisationerna att justitietskottet utnyttjar sin initiativrätt och vidtar lämpliga åtgärder i frågan.